

TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ¹

Spatial Analysis of Accommodation Statistics by Province in Turkey

İsmail KERVANKIRAN²

Mukaddes AKTÜRK³

Özet

Dünya'da ve Türkiye'de bugün en önemli ekonomik sektörlerden biri olarak görülen turizmde meydana gelen zamansal ve mekânsal değişim, turizme daha stratejik bakma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Turizm sektöründe yapılan yenilik ve düzenlemeler sadece bireylerin memnuniyetini sağlamak için değil, aynı zamanda bu alanda oluşabilecek sorunlara karşı etkin çözümler bulmamıza da faydası olacaktır. Turizmde uygulanacak olan teknoloji ve bilgi sistemlerinin etkin kullanımı sonucunda, turizm talebinin hangi mekânda daha çok yoğunlaştığı ya da bu mekânlarda meydana gelen zamansal değişimin nasıl ve ne yönde olduğunu değerlendirmede en etkin araçlardan birisi CBS'dir. Turizm mekânlarında meydana gelen değişimin gözlemlenmesi ve yorumlanması turizm politikaları ve turizm planlaması uygulamalarına katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, Türkiye'de illere göre işletme belgeli tesislerde konaklama sayılarının mekânsal dağılımı analiz edilmiştir. Veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığıyla, TÜİK'ten elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda CBS aracılığıyla illere göre konaklama sayılarının zamansal ve mekânsal dağılımı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, turizm, mekânsal analiz, konaklama

Abstract

As one of the most important economic sectors in Turkey and the world today, the temporal and spatial changes occurring in the tourism sector necessitates a more strategic investigation. Innovations and regulations in the tourism sector will not only provide satisfaction to the individual, but also help us find effective solutions to the problems that may arise in this area. GIS is one of the most effective means of assessing how and where tourism demand is concentrated or whether the temporal change taking place in these places is the result of effective use of technology and information systems to be implemented in tourism. Observation and interpretation of the changes taking place in the spatial areas using GIS will also contribute to tourism policy and tourism planning applications. In this study, the spatial distribution of tourism accommodation facilities according to provinces in Turkey was analyzed. The data was obtained from the Ministry of Culture and Tourism, as well as TURKSTAT. GIS was used to map the spatial and temporal distribution of the number of tourism accommodations by province. The spatial analysis methods revealed a spatial clustering and temporal changes in the distribution of the number of tourism accommodation.

Keywords: Turkey, tourism, spatial analysis, accommodation

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı'nda ve BAP Koordinasyon Birimi tarafından 4790-YL1-16 nolu proje numarası ile desteklenen ve aynı başlıkla yürütülen yüksek lisans tez araştırması kapsamında gerçekleştirilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Coğrafya Bölümü., ismailkervankiran@sdu.edu.tr

³ Yüksek Lisans Öğrencisi., Süleyman Demirel Üniversitesi, Coğrafya Bölümü., akturkmukaddes@hotmail.com

GİRİŞ

Geçmiş yıllarda turizm, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdikleri bir faaliyetken, zamanla eğlenme, dinlenme ya da merak faktörünün etkili olmasıyla birlikte birçok değişime uğrayarak, dünyanın en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında; günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin, ekonomisinin hala turizme dayalı olması gösterilebilir. Ekonomide turizmin bu kadar önemli bir yere sahip olması, ülkeler arasında rekabeti arttırmış ve elde ettikleri kazancın daha fazlasına ulaşma isteğini oluşturmuştur.

Urry (2009, s.20), turizmin bu kadar önemli bir endüstri olmasının ancak büyük bir ölçekte bakılarak anlaşılacağını söylemiştir. 2016 Dünya turizm örgütünün raporuna bakıldığında, turizmin dünyada gayri safi yurt içi hasılanın %10'luk kısmını oluşturduğu, iş istihdamında her 11 işten birinin turizm sektörüne bağlı olduğu, dünya ihracatının %7'lik dilimini oluşturduğu görülmektedir (UNWTO, 2016).

Dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelen turizm sektörü, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Turizm sektörünün milli gelire olan katkısının yanı sıra, sağladığı döviz geliri ile dış açıkların giderilmesi ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi yönündeki özelliğiyle de ülke ekonomisi açısından önemli rol oynamaktadır. Turizm, yeni istihdam olanakları yaratma özelliği ile işsizlik oranının yüksek olduğu ülkeler açısından önemli bir sektör konumundadır. Türkiye açısından aktif dış turizm özellikle 1980'li yıllardan itibaren önemli bir gelişme göstermiştir (Yavuz, 2006, s.162). 1980'lerden günümüze doğru bakıldığında ise, hem gelen turist sayısı, hem de turizm geliri bakımından Türkiye turizminde meydana gelen, değişim ve gelişim göze çarpmaktadır. Turizmdeki bu büyüme sonucunda, turizm işletmelerinde, turistlerin memnuniyeti konusundaki hassasiyet, konaklama koşullarındaki uygun şartlar, turistik tesislerdeki kalite vb. konularda turistlerin daha iyi bir tatil geçirmesi için, uygun bir ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde turizmin payının fazla olduğu ve aynı zamanda turizmin yeni istihdam olanakları sağlamasıyla da bu payın giderek artacağı söylenebilir. Gerek pazarlama, ulaşım, konaklama, sosyo-kültürel ve çevresel alanları etkilemesi, gerekse bu alanlarda meydana gelen değişimlerden etkilenmesi, turizmi; tüketebilen, üretebilen, yeniden değerlendirebilen bir sektör olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Bununla birlikte turizm olayı, insanın mekân içinde hareketi ve bir yönden de mekân ile karşılıklı ilişkilerini içermektedir. Seyahat etme insanların diğer hayati fonksiyonlarının yanında yer almaya başlamıştır. Coğrafyacılar da bu gelişmeye paralel olarak turizm konusuna eğilmişlerdir (Toskay, 1989, s.58). Çünkü turistik faaliyetler coğrafi yapılar üzerinde meydana gelmektedir. Dolayısı ile coğrafi yapı ve bu yapı üzerindeki varlıklar turizm türleri ve faaliyetleri açısından belirleyici olmaktadır. Bu nedenle bilinmeleri de önemlidir (Başaraner, 1997, s.45). Kozak vd., (2006, s.9), bölgelerin, coğrafi yapı ve özelliklerini, iklim durumunu, doğal faktörleri ve beşerî kaynakları inceleyen bir bilim dalı olan coğrafyanın, bir mekânın içinde oluşan ve mekânla sıkı ilişkisi bulunan turizm olayı ile yakından ilgili olduğunu belirtmiş ve bu iki bilim arasındaki yoğun ilişkinin, "turizm coğrafyası" adı altında bir alt disiplinin gelişmesine yol açtığını söylemiştir. Turizmin mekâna yayılış özellikleri, mekân üzerindeki etkileri, ortaya çıkan turistik alan ve bölgelerin tespiti ve gruplandırılması, arazinin kullanım kapasitesinin belirlenmesi için ölçümlerin araştırılması ve korunması ile ilgili önlemlerin alınmasının, coğrafyanın ilgi alanı içerisinde olduğunu vurgulamıştır. Toskay (1989, s.57) ise, coğrafyanın, turizm olayını sadece durağan bir şekilde ele almadığını, gelecekteki muhtemel gelişmelere göre mekân ve araziye yönelecek talebi de dikkate alan çalışmaların arttığını belirtmiştir.

İnsanların tatil mekânlarındaki araziye çok fazla kullanmaları beraberinde birçok sorunu da meydana getirmektedir. Bu açıdan, turizmin mekâna yayılış özellikleri, insan-mekân etkileşimi sonucunda ortaya çıkan etkilerin ele alınması ve bunlara çözüm üretilmesinde coğrafya önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'de Turizmin Gelişim Süreci

Türkiye'de turizmin gelişimi; Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. 1800'lü yılların başında Türkiye'de turizm alanına dair herhangi bir çalışma ya da resmi bir kurum bulunmuyordu. Ancak daha sonrasında yapılan bazı adımlar turizm alanında ilk faaliyetlerin görülmesini sağlamıştır. Bunlar; "1846 yılında *Aya İrini Kilisenin* askeri müzeye dönüştürülmesi ve 1863 yılında *İstanbul'da Sergi-i Umum-i Osman'i* adı ile ulusal bir fuarın açılması turizm alanındaki ilk ciddi faaliyetler arasında yer almaktadır" (Oktayer vd., 2007, s.42). 1892 yılında Büyük Londra Oteli hizmete girerken, hemen ardından Pera Palas otelinin açılışı özellikle Avrupa'dan yataklı vagonlarla gerçekleştirilen konforlu tren seyahatleri neticesinde doğan talebi büyük ölçüde karşılar hale gelmiştir. Çoğunlukla yabancılara hizmet vermek üzere kurulan otellerin, İstanbul'da genellikle büyük elçiliklerin olduğu bölgelere yoğunlaştığı ve ortaya çıkan talep karşısında sayılarının giderek arttığı görülmektedir (Kozak vd., 2006, s.106). Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ile turizme ilişkin çabalar büyük ölçüde duraklamıştır (Barutçugil, 1986). Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de ekonomik ve sosyal alanlarda yasal ve kurumsal bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda turist sayılarında tekrar bir artış meydana gelmiştir.

1962 yılı sonrasında Türkiye’de turizm alanındaki en önemli değişim turizmin hizmetler sektörünün bir alt dalı olarak “kalkınma planlarında” yer alması ile başlamıştır (Kozak vd., 2006, s.112). 1982 yılında 2634 nolu kararla Turizm Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, turizm alan ve merkezlerinin geliştirilmesine yönelik kararlar içermektedir. Böylece turizm teşviklerinden yararlanabilmek için işletme belgeli tesislerde, bakanlıkça verilen belgelerin bulunması gerekliliği kararı alınmıştır. Bunun yanında doğal turizm alanlarının korunmasına yönelik kanuni düzenlemelerin getirilmesi, Türkiye turizminin gelişimine önemli katkısı olmuştur.

Türkiye’de turizm sektörünün yapısal değişimi 1980’li yıllarda ivme kazanmıştır ve bu dönemde turizm sektöründe hızlı gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır. 1980’li yıllardan sonra yabancı turist sayılarında, turizm gelirlerinde ve turist başına yapılan harcamalarda bir artış gözlenmektedir (Gökdeniz vd., 2009, s.217; Çımat ve Bahar, 2003, s.1). Turist sayısında elde edilen hızlı artış nedeni ile konaklama işletmelerine olan talep de hızla artmıştır. 1980’lerden itibaren yapılan çalışmalar ve turizm altyapı olanaklarının artması ile Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı 1990 yılında 5 milyonu geçmiştir (Okuyucu ve Akgiş, 2016, s.263). Son 10 yıldan beri Türkiye’nin gerek bazı ülkelerle diplomatik anlaşmalar sonucu vizelerin kaldırılması, gerekse ülkenin fiziksel altyapısının geliştirilmesi sayesinde turizm talebinde dikkati çeken bir artış görülmektedir (Uçak, 2011, s.93). Türkiye’nin, 1980’den günümüze doğru yıllık büyüme programlarına göre pozitif yönlü bir büyüme gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Gerek kültürel gerekse iş turizmine elindeki kaynaklarla hitap edebilen Türkiye, Dünya Turizm Örgütü’nün raporlarında 1980 yılından sonra önemli bir yere sahip olmuştur (UNWTO, 2011). Birleşmiş Milletler Turizm organizasyonu (UNWTO) verileri de bu sonucu destekler niteliktedir. Rapora göre Türkiye 2000 yılında en çok turist çeken ülke sıralamasında 16. sırada iken, 2016 yılında 6. sıraya yükselmiştir (TUİK, 2016).

Türkiye’de planlı dönemde izlenen turizm politikalarına baktığımızda; doğal, sosyal ve tarihsel çevreyi koruyarak, turizmde mevcut niteliği yükseltecek bazı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler sonucunda yeni kapasite oluşturabilecek tanıtım, pazarlama, altyapı vb. konular, turizmin rolünü yeniden tanımlamasına olanak sağlamıştır. Türkiye’de uzun dönemli ve sağlıklı bir turizm politikası oluşturmak amacıyla birbirini destekleyecek nitelikte düzenlemelerin yapılmasına gayret gösterilmiş ve böylece eş zamanlı altyapı, konaklama ve diğer hizmet tesisleri ile ilgili yenilikler yapılmıştır. Turizmin dış pazardaki konumu dikkate alınarak, farklı turizm türleriyle desteklenmesi hedeflenmiştir. Türkiye turizminin geçmişten günümüze gelişimi ile birlikte ekonomik, siyasi, sosyal birçok etkisi yanında mekânsal etkisi de görülmeye başlanmıştır. Bu mekânsal etkilerin ortaya çıkarılmasında mekânsal analizlerin önemli katkısı olacaktır.

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Türkiye’de farklı disiplinlerde mekânsal veri analiz tekniğini kullanan birçok çalışma bulunmakla birlikte (Karabulut, 2003; Öz, 2004; Tağıl, 2007; Tat, 2008; Atalay, 2010; Yavuz, 2010; Yakar, 2011; Özgür ve Aydın, 2011; Pişkin, 2011; Yavan, 2012; Yakar, 2013; Temurçin, 2014; Yakar vd., 2017) turizm çalışmalarında ise bu tekniğin kullanımı yenidir; (Alaeddinoğlu, vd., 2006; Kervankıran, 2015; Kervankıran ve Eryılmaz, 2015; Kervankıran ve Çuhadar, 2016). Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de illere göre yerli, yabancı ve toplam tesise geliş sayılarının zamansal ve mekânsal değişimini, değişimin ne yönde olduğunu, turizm talebinin hangi mekânlarda daha çok yoğunlaştığını mekânsal veri analiz tekniklerinden faydalanarak değerlendirmektir.

Çalışmada, Türkiye’de 1980-2015 yılları arası illere göre işletme belgeli tesislerdeki yerli, yabancı ve toplam tesise geliş sayıları verileri kullanılmış olup, veriler Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TUİK’ten temin edilmiştir. Elde edilen veriler öncelikle Excel’e girilmiş, oradan da CBS veri tabanına aktarılmıştır ve 1980-2015 yılları arası konaklama durumunun illere göre mekânsal dağılımının onar yıllık aralıklarla haritaları oluşturulmuştur. Son olarak, geçen 35 yıllık süreçte Türkiye turizminin mekansal yayılımı ve hareket yönü analiz edilmiştir.

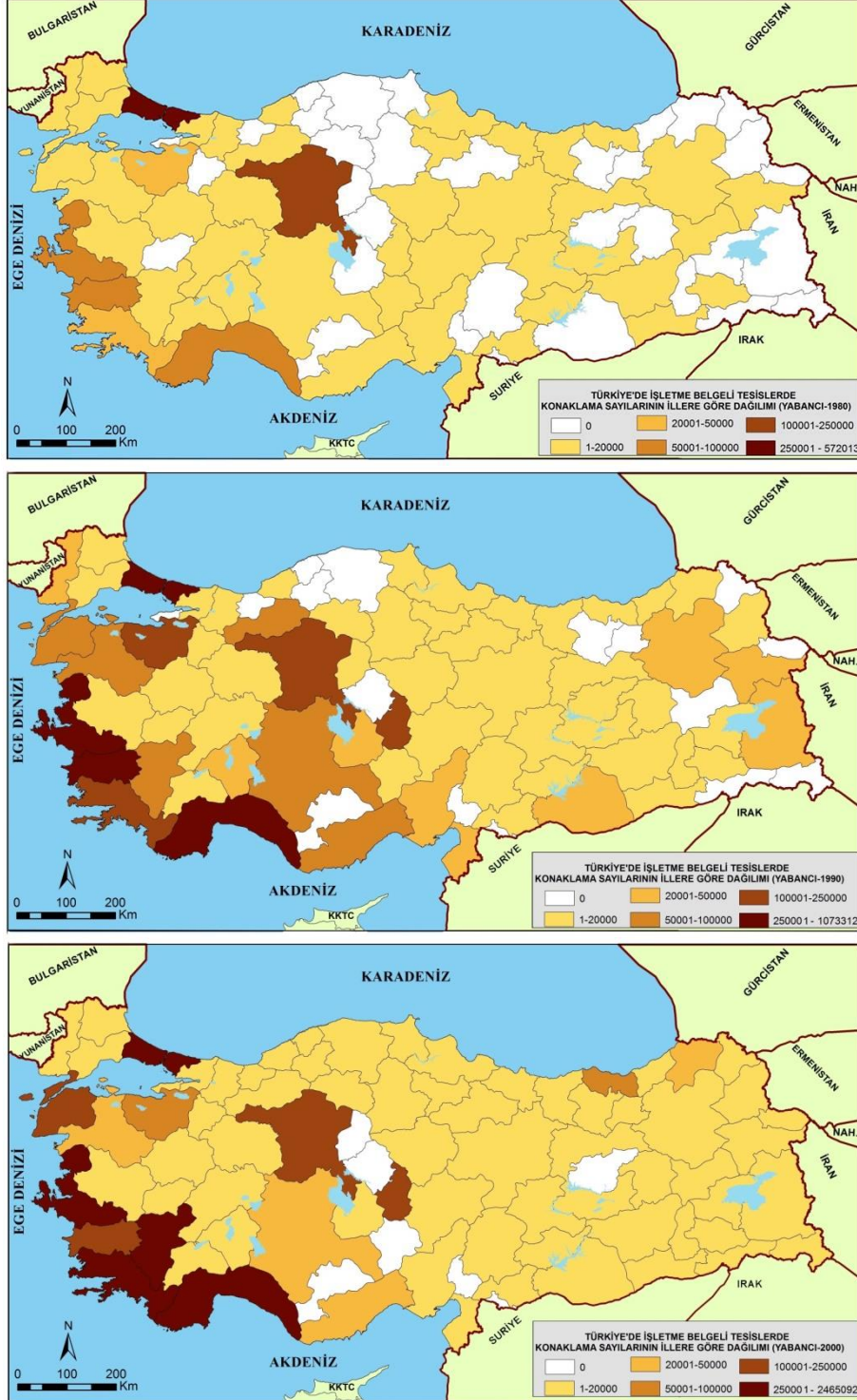
Coğrafi objelerin mekânsal deseni, yeryüzünde hüküm süren fiziki ya da kültürel süreçlerin bir sonucu olup coğrafi objelerin neden ve nasıl dağıldığını ortaya koymaktadır (Lee ve Wong, 2000, s.104). Çalışmada, Mekânsal Veri Analiz Teknikleri’nin kullanımında en yaygın araçlardan birisi olan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yardımı ile Ortalama Merkez, Ağırlıklı Ortalama Merkez ve Standart Sapma Elipsi (Standart Deviation Ellipse) kullanılmıştır.

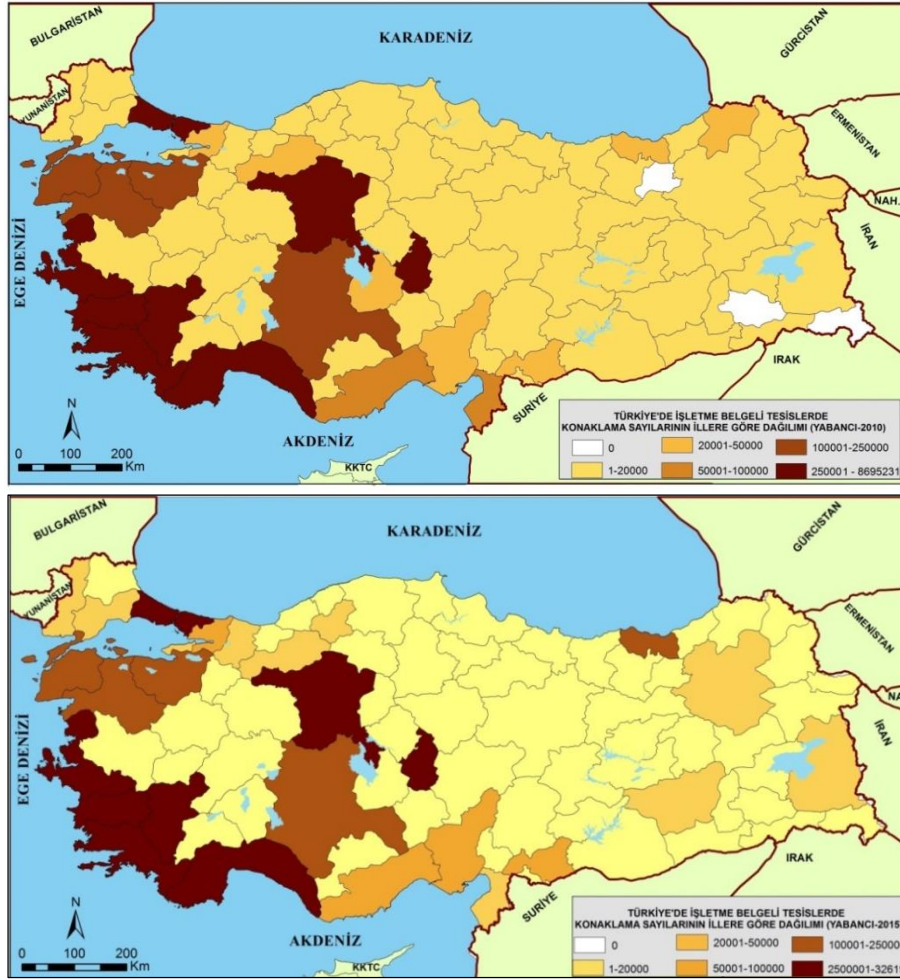
BULGULAR

Turizm talebi, genellikle turist sayısı, turizm geliri, turizm istihdamı ve turistik harcama düzeyi ile birlikte kişi başına düşen harcama gibi değişik faktörlerle ve bunların çeşitli varyanslarıyla ölçülebilmektedir. Ancak geceleme/konaklama süresi de diğer bir alternatif ölçüdür (Li ve diğ, 2006; Akal, 2004; 2004; Gökövalı vd., 2007; Claveria vd., 2010). Türkiye’de gerek ekonomik, gerekse sosyal etkisi görülen turizmin, mekânsal etkisi de oldukça önemli bir yere sahiptir.

TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ

Bu nedenle turizm paterninin zamansal ve mekânsal dağılımının ortaya konmasında mekânsal istatistik araçları turizme önemli bir katkı sağlayacaktır (Kervankıran, 2015, s.221). Bu çalışmada hem Türkiye'de iller bazında veriler kullanılarak turizm talebinde meydana gelen zamansal değişimin gösterilmesi, hem de mekânsal analiz yöntemleriyle açıklanması hedeflenmiştir. Mekânsal analizin çok değişkenli analiz yöntemlerini kullanması, Türkiye'deki turizm talebinin zamansal değişimini açıklayarak, verilerden anlamlı sonuçların çıkarılmasında etkili olmaktadır.

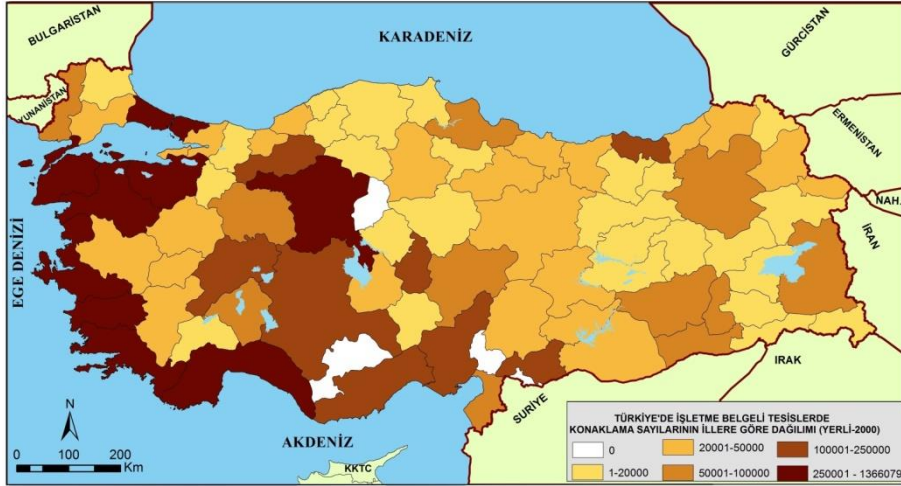
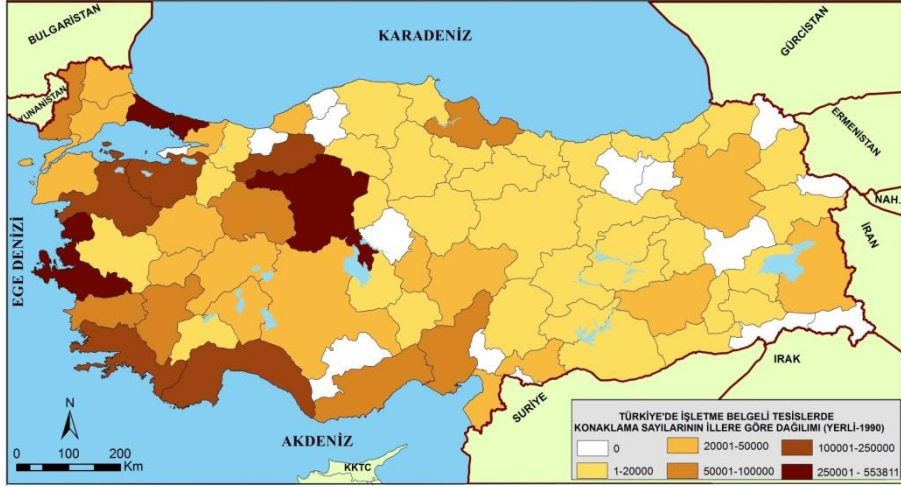
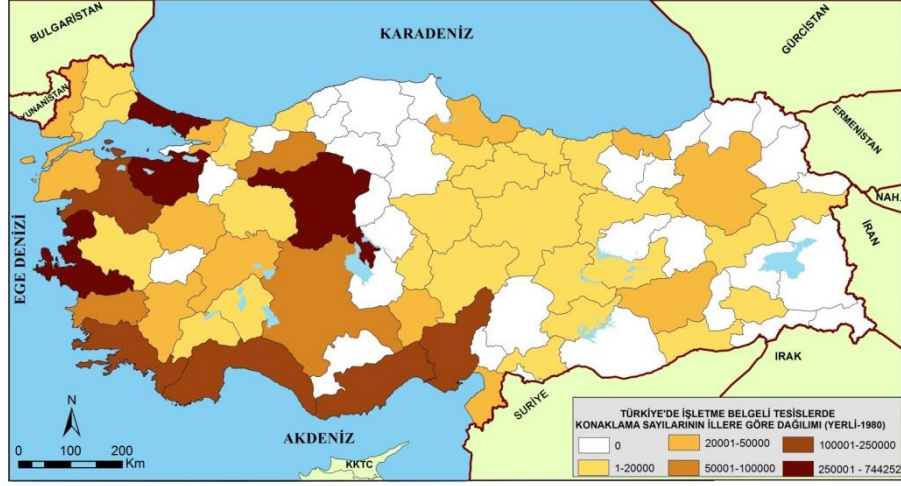

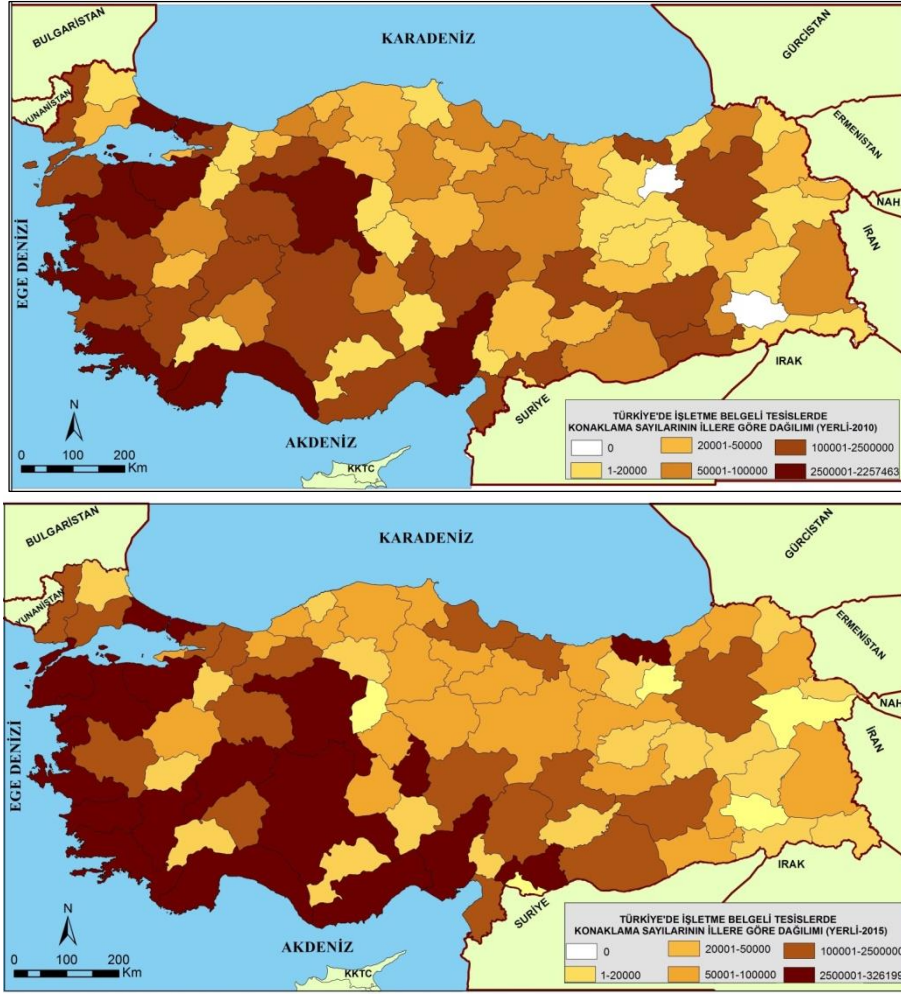
Şekil 1: Türkiye'de işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turist sayısının illere göre mekânsal dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

1980 yılında Türkiye'de iller bazında işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turist sayısına bakıldığında; İstanbul (572.013), Ankara (126.579), İzmir (99.892), Muğla (34.529) ve Bursa (30.859) illerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Yabancı turizm dağılımında, İstanbul'un tarihi, kültürel ve doğal değerleri yönünden zengin olması önemli bir etkidir. Ankara'nın ise, Türkiye'nin başkenti ve siyasi merkez olması dolayısı ile çekicilik oluşturmaktadır. Bununla birlikte Akdeniz ve Ege kıyılarında yavaş yavaş turizm hareketliliğinin başladığı görülmektedir (Şekil 1).

Yabancı turizm talebinin 1980'de daha çok 20.000-50.000 turist sayısı aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Haritada İstanbul ve Ankara'da meydana gelen yoğunlaşmadan sonra kıyı alanlarına doğru bir dağılım gerçekleşmiştir. 2000 yılından itibaren de kıyılardaki talep daha fazla artmaya başlamıştır. 2015 yılındaki görünüm ise, 2000 ve 2010 yılının devamı niteliğindedir ve bu yılda yabancı turist sayısının en fazla olduğu iller; Antalya (11.257.311), İstanbul (5.268.280), Muğla (2.109.588), İzmir (1.361.007) ve Ankara (45.1528)'dir. Kıyı bölgelerinde yabancı turist sayısı 250.000 ve üzerinde bir dağılım gösterirken, iç kısımlarda özellikle Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinde bu aralık 20.000 ve 50.000 arasında dağılım göstermektedir.

TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ

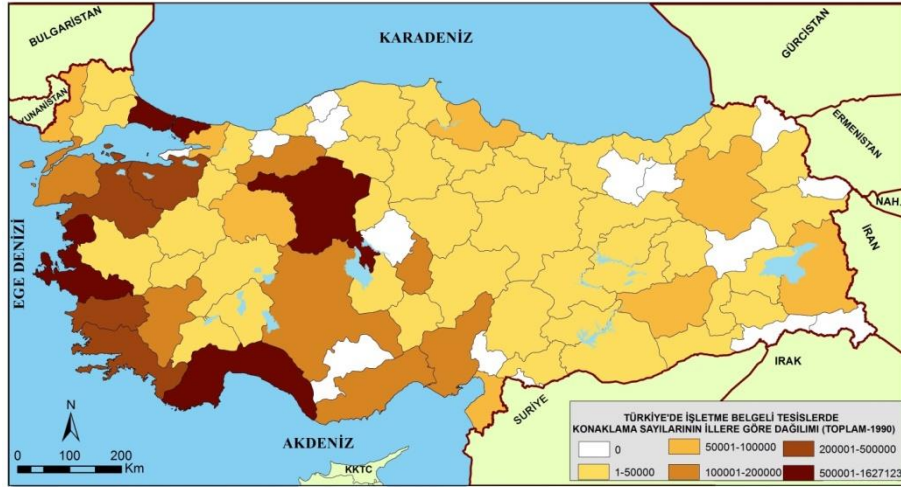
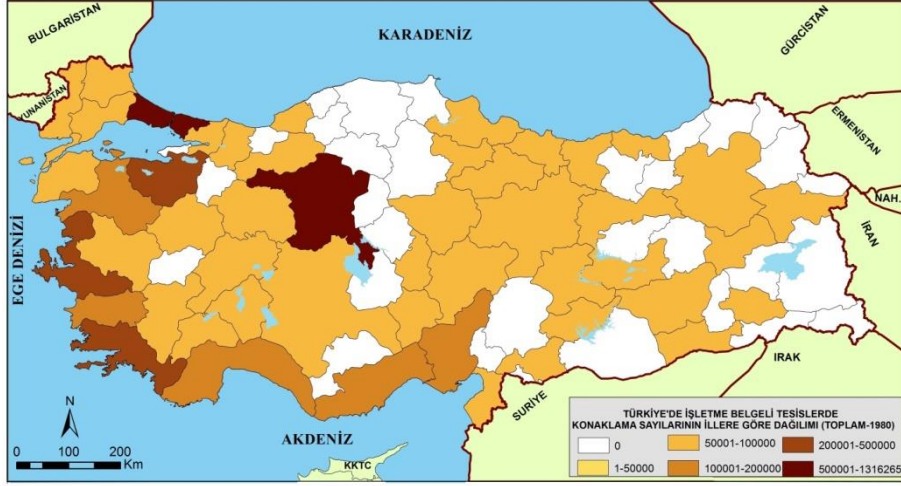

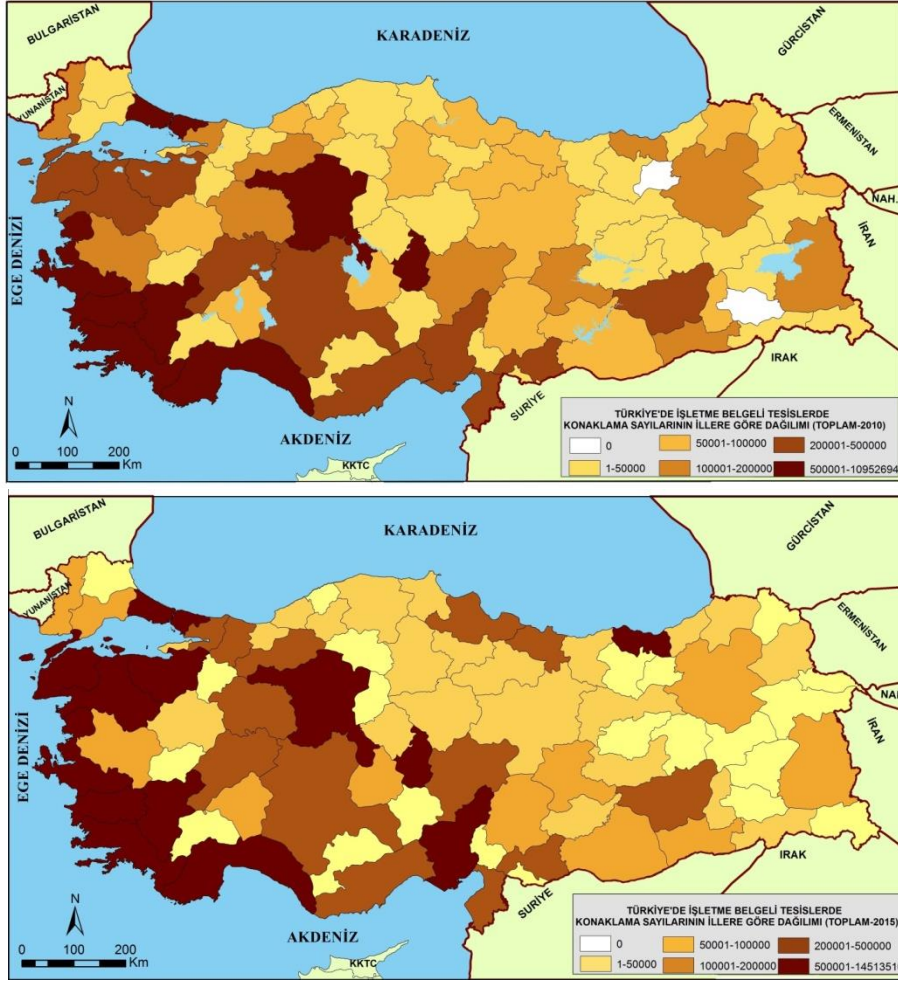
Şekil 2: Türkiye’de işletme belgeli tesislerde konaklayan yerli turist sayısının illere göre mekânsal dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Yerli turistlerin illere göre mekânsal dağılımına bakıldığında; yabancı turist sayısındaki mekânsal dağılıma benzemekle birlikte, bazı farklılıkların da olduğu görülmektedir. 1980 yılında Türkiye’de iller bazında işletme belgeli tesislerde konaklayan yerli turist sayısında yine aynı şehirlerin önde olduğu görülmektedir (İstanbul-744.252, Ankara-567.550, İzmir-284.746, Bursa-284.607 ve Muğla-180.678). Özellikle Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerimizde yerli turist sayısının oldukça az olduğu, 1990 yılına gelindiğinde ise bu illerde az da olsa bir hareketliliğin olduğu görülmektedir. Çünkü 1982 yılında Turizm Teşvik Kanununun ilan edilmesi ve yapılan düzenlemeler, 1990’lı yıllarda konaklama tesislerinin nicelik ve nitelik yönünden gelişmesine ve turizm çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur.

2015 yılında ise yerli turist sayısı dağılımında ilk beşi; Antalya (3.256.199), İstanbul (2.701.091), İzmir (1.361.007), Muğla (1.301.686) ve Ankara (1.192.093) illeri oluşturmaktadır. 1980’den 2015 yılına kadar geçen 35 yıllık süreçte yerli turist sayısı dağılımında, Antalya 2015 yılında birinci sıraya yerleşmiştir. İstanbul, İzmir, Muğla ve Ankara illerinin yerini koruduğu ve yerli turizm talebinin kıyı bölgelerinde daha çok yoğunlaştığı bununla birlikte iç bölgelerimize doğru da bir yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir (Şekil 2).

TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ

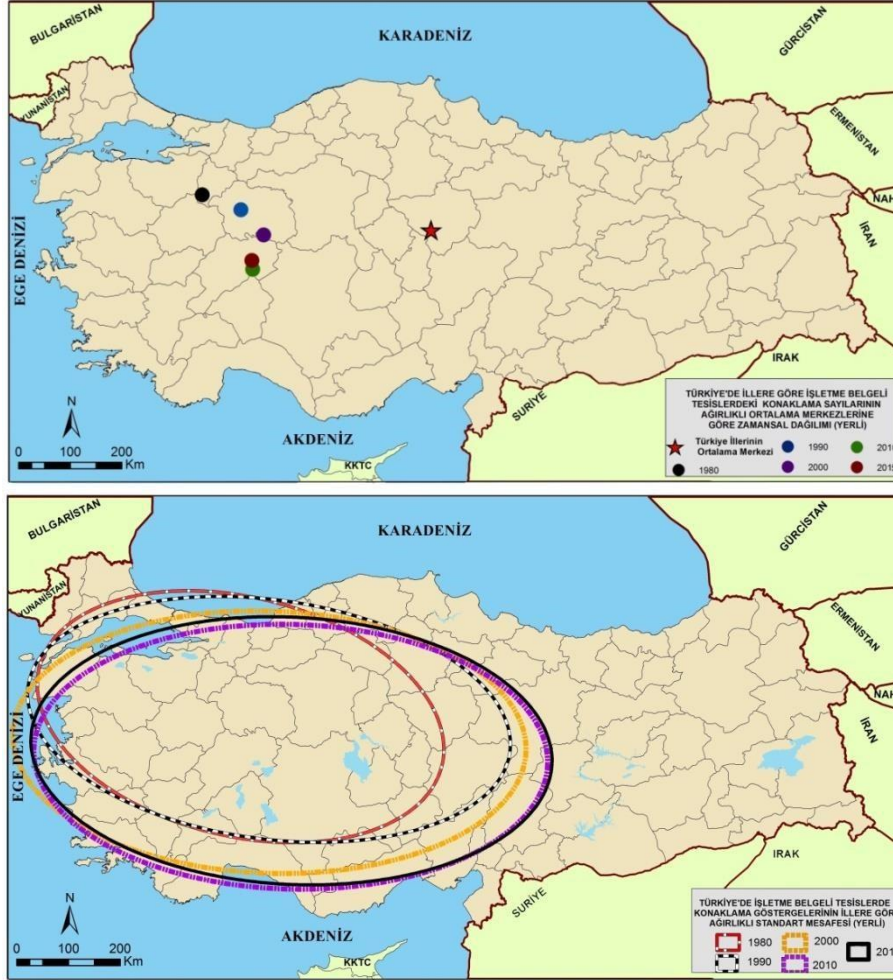
Şekil 3: Türkiye'de işletme belgeli tesislerde konaklayan toplam turist sayısının illere göre mekânsal dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Türkiye'de işletme belgeli tesislerdeki toplam turist sayısının illere göre mekânsal dağılımına bakıldığında ise; 1980'de, İstanbul (1.316.265), Ankara (694.129), İzmir (384.638), Bursa (315.466) ve Muğla (215.207) illerin en önde olduğu görülmektedir. İlk başlarda büyük şehirlerde başlayan turizm hareketi geçen süreç içerisinde Türkiye'nin güney ve batı kıyılarına doğru kaymış ve buralar günümüzün en popüler tatil mekânları haline gelmiştir. 2015 yılında ise; Antalya (14.513.510), İstanbul (7.969.371), Muğla (3.411.274), İzmir (2.099.569) ve Ankara (1.643.621) toplam turistin en fazla olduğu illeri meydana getirmektedir (Şekil 3).

Türkiye'deki işleme belgeli tesislerdeki 1980-2015 yılları arasında geçen 35 yıllık süreçteki turizm talebinin mekânsal dağılımına bakıldığında; yerli-yabancı ve toplam turist sayılarının genelde benzerlik gösterdiği, bununla birlikte bazı farklılıkların da olduğu görülmektedir. İlk olarak büyük şehirlerde otellerin kurulmasıyla başlayan turizm hareketliliğinin, daha sonra özellikle 1982 yılındaki turizm teşvik kanununun uygulanmaya başlaması ile birlikte Akdeniz ve Ege kıyılarına doğru kaydığı görülmektedir. 1990'lı yılların sonlarına doğru dünyada olduğu gibi Türkiye'de de turizm çeşitlenmesine bağlı olarak konaklama tesisi sayısında artış meydana gelmiştir. Özellikle iç bölgelerde doğal ve tarihi değerlerin ortaya çıkarılması, turizmin canlanmasında etkili olmuştur. Turizm talebi; Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesinde özellikle İstanbul, Antalya, İzmir ve Muğla gibi illerde yoğunlaşırken, Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde ise yeterli ilgiyi görememiştir. Turizm talebinin genel görüntüsüne bakıldığında, Türkiye'deki bölgeler arası eşitsizliğe paralel bir dağılımın olduğu görülmektedir. Zonguldak-Hatay arası çizginin batısında turizm talebi fazla, fakat çizginin doğusunda ise talep oldukça azdır. Bölgeler arası eşitsizliği ortadan kaldıran bir sektör olarak kabul edilen turizmin, Türkiye'deki görüntüsünün bunu tam olarak yansıtmadığı görülmektedir. Gerek 2023 Türkiye Turizm Stratejisinde gerekse beş yıllık kalkınma planlamalarda turizmin tüm ülkeye yayılması hedeflense de geçen 35 yıllık Türkiye turizminin konaklama sayılarının görüntüsüne bakıldığında, bu hedefin gerçekleştirmediğini ortaya koymaktadır.

Mekânsal analizlerde kullanılan eğilim ölçülerinden birini, *Ortalama Merkez* oluşturmaktadır. Ortalama merkez, mekânsal dağılımın veya paternin çekim merkezi olarak kabul edilir. Eğer verilen noktaların düzlemdeki dağılımları belli değerlerle

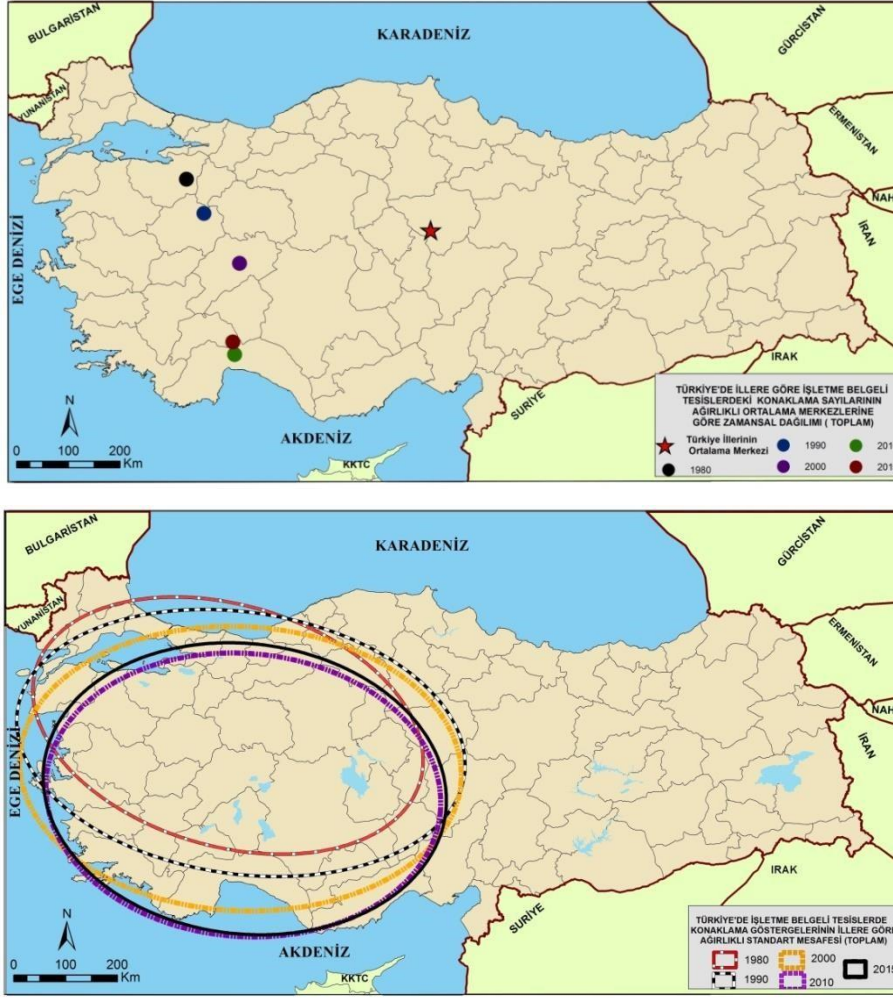
Türkiye'nin güney ve batı kıyılarına olan yatırımların artışı ile birlikte turizm talebi güneye ve batıya yönelmiş, bunun sonucu olarak çember önce genişlemiş ve genele yayılmaya başlamış, 2000'den sonra ise daralarak güneye doğru hareket etmiş ve Antalya merkezinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Şekil 4). Yatırımlara ve yabancı turist talebine bakıldığında, Türkiye turizminin gelecek yıllarda da Antalya merkezli devam edeceği tahmin edilmektedir. Ancak Türkiye turizminin gelecekte diğer ülkelerle (özellikle Akdeniz çanağındaki ülkeler) rekabet edebilmesi için, yeni alternatifler geliştirmeli ve turizmin tüm ülkeye yayılması fikri teoride kalmayıp uygulamaya geçilmiştir.

Şekil 5: Türkiye’de işletme belgeli tesislerde yerli konaklama sayılarının illere göre ağırlıklı ortalama merkezi ve standart sapma elipsi (1980-1990-2000-2010-2015)

1980-2015 yılları arası Türkiye’de illere göre yerli konaklama sayısındaki ağırlıklı ortalama merkezin değişimi ve hareketi yabancı konaklama verilerine göre daha azdır. 1980 yılında ağırlıklı ortama merkez; Bilecik ili iken, ilin güneyine doğru hareket etmeye başlamış ve 1990’da Eskişehir’in kuzeybatı kısımlarına, 2000 yılında ise Eskişehir’in güneyine doğru hareketlenme devam etmiş ve 2010 ile 2015 yıllarında Afyon’da son bulmuştur. Geçen 35 yıllık süreçte yerli turizm talebi Batı Anadolu’nun iç kesimlerinde odaklanmış, mekânsal olarak çok fazla yer değiştirmemiş ve yabancı turizm talebine göre tüm ülkeye daha fazla yayılmıştır. İşletme belgeli tesislerde konaklayan yerli turist sayısının standart sapma elipsinin yayılımı ise, yabancı turist talebinin yayılımından farklı bir görüntü sunmaktadır. 1980 yılında kuzeybatı güneydoğu eksenli uzanan standart sapma elipsi 1990 yılı itibarıyla doğuya doğru bir genişleme göstermiş, 2000 yılından itibaren ise, Türkiye’nin güneydoğu kıyılarına da içine alarak doğu-batı yönlü genişlemeye başlamıştır (Şekil 5). Bu sonuçlara göre, Türkiye’de yerli turizm talebinde kaplıca ve termal turizm gibi, yerli turistlerin vazgeçemediği alışkanlıklarının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ

Şekil 6: Türkiye'de işletme belgeli tesislerde toplam konaklama sayılarının illere göre ağırlıklı ortalama merkezi ve standart sapma elipsi (1980-1990-2000-2010-2015)

Toplam konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezinin zamansal değişimi ve yayılımına bakıldığında, yabancı turist konaklama verilerinin yayılımına benzemektedir. 1980 yılında Bursa olan ağırlıklı ortalama merkez, 1990'da Kütahya'ya, 2000'de Afyon'a, 2010'da Burdur'a ve 2015 yılında ise Antalya'ya doğru kuzeyden güneye doğru kaymıştır. Toplam konaklama sayılarının standart sapma elipsine bakacak olursak; 1980 yılında kuzeybatı güneydoğu eksenli uzanan standart sapma elipsinin yayılımı 1990'dan itibaren doğuya doğru genişleme gösterdiği ve Türkiye'nin güneybatı kıyılarına da içine alarak doğu- batı yönlü uzanmaya başladığı görülmektedir (Şekil 6). 2010 ve 2015 yılında ise daha çok güneybatı kıyıların içine almış ve daralma meydana gelmiştir.

SONUÇ

Dünya ekonomik pazarında turizm sektörüne her geçen gün ilgi daha çok artmaktadır. Bu durum özellikle gelişmekte olan birçok ülkede, turizmi vazgeçilmez bir unsur olarak kılmaktadır. Türkiye'de kalkınma planlarının uygulanmasıyla birlikte yapılan yatırım ve düzenlemeler, turizmin geniş alanlarına yayılması sağlamış ve zaman içerisinde mekânsal farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Bu dağılımın geçmişe nazaran daha hızlı değişim göstermesi ise, turizm talebinin önümüzdeki yıllarda nasıl bir dağılım göstereceği konusunda belirsizlikler meydana getirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki konaklama sayılarının zaman içerisindeki değişimi gözlenerek mekânsal dağılımının analiz edilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki konaklama istatistiklerinin illere göre mekânsal analizinin değerlendirildiği bu çalışmada işletme belgeli tesislerdeki konaklama sayılarının mekânsal dağılımı değerlendirilmiştir.

Türkiye'de turizmin zaman içerisindeki değişimi, turizmin coğrafi bir alanın potansiyel güç olarak o alana olan bağlılığını göstermektedir. Bu bağlılık aynı zamanda bulunan turizm mekânlarının bulunduğu coğrafyayı şekillendiren bir olgu olmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. 1980 yıllarında özellikle büyük şehirlerde başlayan turizm hareketliliğinin zaman içerisinde, Türkiye'nin güney kıyılarına doğru hâkim olmaya başlamıştır. Deniz- kum ve güneş üçlüsünün neden olduğu

coğrafi bağımlılık, günümüz popüler turizm mekânlarının Türkiye'nin güney kıyılarında yoğunlaşma yaşanmasına neden olmuştur. Yabancı turizm talebi giderek kıyı bölgelerimizde yoğunlaşırken, yerli turizm talebinde alternatif diğer turizm çeşitleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında turizm talebi bakımından keskin ayrımlar görülmektedir. Türkiye'de turizm talebi daha çok ülkenin batı kıyılarında toplanırken, doğu bölgelerimizde de bir o kadar talebin azaldığı görülmektedir.

Türkiye'de işletme belgeli tesislerde 1980-2015 yılları arasında konaklayan yerli, yabancı ve toplam turist sayılarının ağırlıklı ortalama merkezi ve standart sapma elipsi değişimine bakıldığında; Türkiye'de batı yönlü bir turizmin hâkim olduğunu, zaman içerisinde kuzeyden güneye doğru bir hareketin olduğunu ve son yıllarda Türkiye'nin güney kıyılarında talebin yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu durum, gerek 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'ndeki amaçlar ve 2014-2018 Beş Yıllık Kalkınma Planında belirlenen hedeflerden olan; Türkiye turizminin tüm ülkeye yayılması konusunu ve turizmin bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırdığı görüşünü tartışmalı hale getirmektedir.

Türkiye turizmde küreselleşme sonucunda meydana gelen değişimin birçok yönü bulunmaktadır. Turizmde arz-talep ilişkilerinin Türkiye'de sosyal- ekonomik ve çevresel etkilerinin yanı sıra politik güçler ve ülkeler arasında yaşanan krizlerin etkileri de turizme yansımaktadır. Bu durum, ülkeler arasında rekabet ortamı oluşturmaktadır. Türkiye turizminde de artan rekabet bir yandan ülkelerin bölgesel turizm mekânlarını geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirmesi sağlarken, bir yandan da bölgeler arasında dengesiz bir turizm talebinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu anlamda

Türkiye turizminde;

- Türkiye'deki bölgeler arasında turizm talebinde meydana gelen değişim ile Türkiye'nin yaşadığı ekonomik-sosyal ve siyasi süreçlerin ilişkilendirilerek açıklandığı çalışmalara daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.
- Türkiye'deki popüler turizm mekânlarındaki, turistik talepte meydana gelen benzerlik ya da farklılıkların ortaya koyularak, bu mekânlarda hangi turizm türlerinin egemen olduğu, bölge ile ilişkilendirilerek açıklanması gerekmektedir.
- Türkiye turizminin çeşitlendirilerek, kıyılarda deniz-kum ve güneş üçgeninde gelişen tatil sistemi yerine, yeni fonksiyonel turizm türlerinin devreye sokulması ve istikrarlı bir turizm politikasıyla desteklenmesi gerekmektedir.
- Türkiye turizmine sadece makro ölçekte değil aynı zamanda mikro ölçekte de bakılarak, detaylandırılması gerekmektedir.
- Türkiye'de turizm talebinin Antalya ilinde toplanmasının arka planında yatan (tesis, coğrafi konum, çekicilikler, stratejiler) nedenlerin kapsamlı ve detaylı şekilde ele alınması gerekmektedir. Bununla birlikte Türkiye turizminin sadece belirli illerde ve mekânlarda yoğunlaşmasının ve kümelenmesinin, Türkiye turizminin geleceği açısından avantaj mı yoksa dezavantaj mı olduğu önemli bir tartışma konusudur.

Yukarıda bahsedilen konuların incelenmesi Türkiye turizm talebinin zaman içerisindeki değişimine yönelik bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır. Bu bakımdan coğrafyada, turizm çalışmalarına yönelik konularda mekânsal analiz yönteminin aktif olarak kullanıldığı çalışma sayısı arttırılmalıdır. Çalışmada işletme belgeli tesislere ait yerli, yabancı ve toplam konaklama sayılarının haritalandırılması, her bir veri kaynağının zaman içerisinde gösterdiği değişimin değerlendirilmesi ile birlikte turizm plan ve politikalarına da faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada nicel ve ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte bu çalışmanın bulguları daha sonra yapılacak nitel çalışmalarla desteklendiğinde daha anlamlı hale gelebilir. Ayrıca Türkiye'de turizmin mekânsal dağılımı ve analizini konu alan bu çalışma, Türkiye turizminin mekânsal hareketliliği ve kümelenmesini çalışmak isteyen akademisyen, öğrenci ve sektör temsilcilerine bir altlık oluşturacaktır.

Kaynakça

- Akal, M. (2004). Forecasting Turkey's tourism revenues by ARMAX Model. *Tourism Management*, 26, 359-365.
- Alaeddinoğlu F., Toroğlu E. & Elibüyük M. (2006). Türkiye'de bölgesel farklılıklarının göre konaklama tesislerin gelişimi ve değişimi. *IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Kitabı* içinde (s. 171-179). Ankara.
- Atalay, A. (2010). *Türkiye'de trafik kazalarının mekânsal ve zamansal analizi*. (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.
- Barutçugil, İ. S. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Başaraner, M. (1997). *Turistik amaçlı coğrafi bilgi sistemi oluşturulması*. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.
- Claveria, O. & Datzira, J. (2010). Forecasting tourism demand using consumer expectations. *Tourism Review*, 65, 18-36.
- Çımat, A. & Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 6, 1-18.

- Çubukçu, K. M. (2015). *Planlamada ve Coğrafyada Temel İstatistik ve Mekânsal İstatistik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gökdeniz, A., Dinç, Y., Aşık, N. A., Münger, L. & Taşkıır, H. (2009). Türkiye'de iç turizm kavramı ve iç turizmde önemli bir destinasyon olan Ayvalık'ta müşteri arz ve talebine yönelik ampirik bir araştırma ışığında geliştirme stratejileri. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22).
- Gökovalı, U., Bahar, O. ve Kozak, M. (2007). Determinants of length of stay: a practical use of survival analysis. *Tourism Management*, 28(3), 736-746.
- Gürbüz, M. & Karabulut, M. (2010). Fatih Polis Merkez Amirliğinin (Adana) sorumluluk sahasında çocuk suçlarının cbs ile haritalandırılması ve analizi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(2), 51-78.
- Karabulut E. (2003). *Hastalıkların Yer ve zamana göre kümelenmesinde kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması*. (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.
- Kervankıran, İ. & Çuhadar, M. (2016). Türkiye'de yabancı turist dağılımının mekânsal kümelenme analizi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 53-64.
- Kervankıran, İ. & Eryılmaz, A. G. (2015). Müzelerin Türkiye turizmindeki yeri nedir? Türkiye'de müze turizminin mekânsal dağılımına genel bir bakış. *I. Eurasia International Tourism Congress*.
- Kervankıran, İ. (2015). Turizmde mekânsal veri analizi tekniklerinin kullanımı: Türkiye'de ilçelere göre konaklama örneği. *Journal of World of Turks*, 7(2), 217-241.
- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2006). *Genel Turizm İlkeler – Kavramlar*, (6. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lee, J. & Wong W. S. D. (2001). *Point Discriptors, Statistical Analysis with Arcview GIS*. Chichester: John Wiley and Sons, Inc.
- Lee, J. & Wong, D. (2000). *Statistical Analysis with ArcView GIS*. New York: John Wiley & Sons.
- Li, G., Wong, K.K. F., Song, H. S. & Witt S. F. (2006). Tourism demand forecasting: A time varying parameter error connection model. *Journal of Travel Research*, 45, 175-185.
- Oktaier, N. Susam N. & Çak, M. (2007). *Türkiye'de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Okuyucu, A. & Akgış, Ö. (2016). Türkiye'de konaklama sektörünün yapısal ve mekânsal değişimi: 1990-2013. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 249-269.
- Öz, Ö. (2004). Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımı ve rekabetçi yapısı. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 211-241.
- Özgür, M. & Aydın, O. (2011). Türkiye'de evlilik göçünün mekânsal veri analizi teknikleriyle değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (1), 29-40.
- Pişkin, G. (2011). *Aliağa ve çevresindeki arkeolojik yerleşimlerin CBS ile mekânsal analizi*. (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.
- Sandal, E. K., Karabulut, M. & Gürbüz, M. (2003). Türkiye'nin ağırlıklı nüfus merkezleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(2), 13-24.
- Tağıl, Ş. (2007). Balikesir'de hava kirliliğinin solunum yolu hastalıklarının mekânsal dağılışı üzerine etkisini anlamada jeo-istatistiksel teknikler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1), 37-56.
- Tat, R. (2008). *Türkiye'de sektörler göre temel işgücü dağılımının ilçe bazında yer seçme katsayısı (Iq) ve mekânsal istatistik yöntemleriyle incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.
- Temurçin, K. (2014). Large-Scale industrial enterprises in Turkish Industry: Their structures, characteristics and spatial distribution. *30th jubilee. International Scientific Conference*, 1-2 December, Kraków, Poland.
- Toskay, T. (1989). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Uçak, H. (2011). Türkiye'nin yurtdışı turizm talebi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 91-100.
- UNWTO, (2011). (Unite Nations World Tourism Organization).
- UNWTO, (2016). (Unite Nations World Tourism Organization).
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı* (E. Tataroğlu ve İ. Yıldız, Çev.). Ankara: BilgeSu.
- Yakar, M. (2011). Nüfus dağılımının mekânsal analizi: Afyonkarahisar ili örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (19), 388-406.
- Yakar, M. (2013). XXI. yüzyılın başında Türkiye'de iller arası göçlerin mekânsal ve istatistiksel analizi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 239-263.
- Yakar, M., Temurçin, K. & Kervankıran, İ. (2017). Suicide in Turkey: İts changes and regional differences, bulletin of geography. *Socio-economic Series*, 123-143.
- Yavan, N. (2012). Türkiye'de yatırım teşviklerinin bölgesel belirleyicileri: Mekânsal ve istatistiksel bir analiz. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(1), 9-37.
- Yavuz, Ç. N. (2006). Türkiye'de turizm gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisinin testi: Yapısal kırılma ve nedensellik analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 162-171.
- Yavuz, H. (2010). *Türkiye'de bazı iklim parametrelerinin coğrafi bilgi sistemleri destekli zamansal ve mekânsal analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon). http://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ adresinden edinilmiştir.